

**Lärares relationer med föräldrar - relationskapande,
relationskompetens och relationella praktiker**
Föreläsning vid Webbinarium 24/4 2025 arr. Fyrbodals
kommunförbund

Anna Johansson lektor i sociologi

Avdelningen för socialt arbete och socialpedagogik. Högskolan Väst

Innehåll:

- ❑ Intro
- ❑ Relationell ansats
- ❑ Relationell proffesionalitet och relationell kompetens - vad är det?
- ❑ Med föräldrasamverkan i fokus
- ❑ Relationella praktiker i lärares möte med föräldrar

- ▶ **Samverkans
relationen med
föräldrar**
- ▶ **Viktigt i dagens
skola**
- ▶ **Både möjligheter
och utmaningar**

I skolans vardagliga arbete - självklart och mycket betydelsefullt för personalen att ha ett gott samarbete med föräldrarna:

"Har man inte föräldrarna med sig kommer man ingenstans."

"Jag menar, jag är ju med deras barn hela dagarna, jag vill att dom ska känna mig och veta vad jag är för en person. /.../ Vi har ju barn ihop på något sätt, känns det ju som. Så det är jätteviktigt." (Ur Johansson 2015)

- ▶ bidrar till att skapa förutsättningar för eleven att trivas och klara sig väl i skolan
- ▶ ger trygghet för alla parter då ansvaret fördelas och omsorgen om barnet blir starkare

(Hofvendahl 2008 Ellis 2012; Nordahl 2014)

Studie: "HAR MAN INTE FÖRÄLDRARNA MED SIG SÅ KOMMER MAN INGENSTANS" OM
LÄRARES RELATIONER TILL FÖRÄLDRAR MED BARN SOM HAR "PROBLEM"

Johansson (2015)

Hur uppfattar lärare sin samverkan med föräldrar, och mer specifikt relationen till föräldrar med barn med problemskapande beteende?

Vilka hinder respektive möjligheter ser de? Hur gör de när de skapar relation?

- Intervjuer med tio lärare som undervisar i åk 1-3
- Studien ingick i ett samverkansprojekt mellan Högskolan Väst och Uddevalla skolområde

En del av det övergripande syftet:

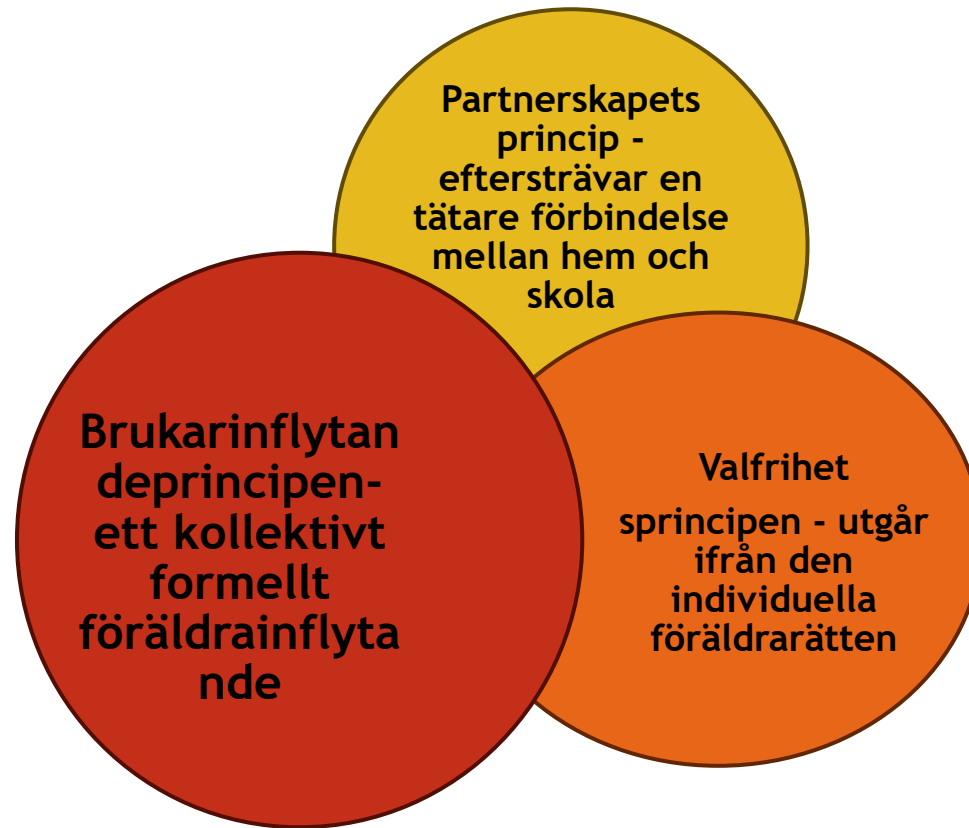
- att synliggöra och problematisera svåra situationer såväl som att synliggöra och lära av goda exempel för att stärka lärarna i sin yrkeskompetens.

Att skapa & bygga relation i fokus- strävan efter ett partnerskap

”Det handlar hela tiden tycker jag om att skapa en relation, både med eleverna och föräldrarna, att de känner förtroende /.../ ”

Ur Johansson 2015

Tre principer som vägleder dagens relation mellan föräldrar och skola (Eriksson 2006)

Föräldrarnas ökade inflytande - sammankopplad med lärarrollens förändring

Upplösningen av gränser
mellan hem och skola
innebär en förändring av
läraryrket (Tallberg-Broman
& Holmberg 2007:53)

Bl.a. har lärarens auktoritet
och status undergrävt

”De (lärarna, författarens anm.) har inte längre ett självklart tolkningsföretade till att uttolka hur skolans undervisningsuppdrag ska genomföras. Flertalet studier visar hur lärarna förlorat inflytande på detta område, både gentemot skolans huvudmän samt mot medborgarna och då främst till elevernas föräldrar. I och med att huvudmännen säljer en tjänst på en marknad har lärarnas yrkesutövning också behövt bli marknadsanpassad och brukarorienterad.”

(Lärarförbundet 2014:5)

Å ena sidan den socioemotionella dimensionen -
relationsarbetet - har blivit mer erkänt:

*”/.../ det här med den sociala biten,
att skapa relationer och allt det där
kunde man känna förr att det inte
var det man skulle göra (...). Men för
mig har det alltid varit viktigt, för
jag känner det att om man har en
relation med de man arbetar med
både barnet och den vuxne så kan
man göra så mycket mer än i vanliga
fall. För mig är det i alla fall en
jätteviktig bit. ”*

Informanter i Johansson (2015)

- ▶ Den ”socioemotionella dimensionen” i lärararbetet (Gannerud 2003).
- ▶ Tidigare osynliggjord dimension inom och utanför skolan
- ▶ I skolan särskilt betonad av kvinnliga lärare i de lägre årskurserna

Å andra sidan: relationsarbetet också kopplat till att skapa legitimitet:

Relationens betydelse för undervisningen /i skolan har ökat i takt med att lärarkets status har minskat (Lilja 2013:29).

- ▶ **Läraren måste idag arbeta för att vinna elevernas förtroende på ett annat sätt än tidigare (se t.ex. Frelin 2010).**
- ▶ **Det personliga bandet blir viktigare**
- ▶ **Läraren behöver visa sig trovärdig inför elever.**

Lärarens auktoritet och status inte längre självklar inför elevernas föräldrar

”och då ska jag... förklara på något sätt, jag måste förklara. Det måste vara en tydlighet varför de ska lära sig det och göra det, och så har det ju inte varit förut.”

”Ja, dom stod ju här utanför dörren och väntade klockan åtta och hade saker dom ville ta upp. /.../ Dom var verkligen på hugget direkt när man började. Så det tog [krävdes] ju mycket innan man sa: ”Stopp liksom. Kan jag få en chans att visa vad jag kan och hur jag vill jobba och vad jag tycker och så?” /.../ Ja, men jag var väldigt stressad, var jag.”

Utgångspunkt i relationell ansats/relationell pedagogik(Aspelin & Persson 2011 m.fl.; Aspelin 2018)

- ❑ Relationer, snarare än individuella och/eller strukturella förhållanden, står i centrum
- ❑ Utbildning, undervisning, lärande beskrivs, analyseras och tolkas i termer av relationer och mellanmänskligt samspel
- ❑ Relationsarbete/relationell professionalitet, relationella praktiker och relationell kompetens i fokus

Relationell professionalitet och relationell kompetens(Frelin 2010; Aspelin 2018)

**”Relationskompetens är en lärares första och viktigaste kompetens”
(Juul & Jensen 2002)**

- ▶ Relationell kompetens ej inneboende egenskap eller del av personlighet utan del av relationell professionalitet.
- ▶ Relationell kompetens förvärvas
- ▶ I fokus - de handlingar som läraren utför i relation till andra samt vilka sorters relationer som lärare försöker skapa i sitt arbete

(Frelin 2010). *Teachers' relational practices and professionalism*

Relationskompetens (Aspelin 2015; 2018)

I begreppets enklaste mening:

- **en generell förmåga att knyta an till andra människor (Aspelin 2015, s. 2).**

Professionell relationskompetens

en professionell förmåga att knyta an, initiera, upprätthålla och bygga goda relationer.

förmåga att känna av vad som kan och bör göras i konkreta skeenden och situationer

- om hur förskolläraren/ läraren uppfattar sig själv, vem denne är och vill vara som lärare
- om sättet denne tänker om och känner inför sig själv
- om hur förskolläraren/läraren relaterar sig själv till andra och hur denne träder fram som person i relation till andra.

Relationskompetens (Aspelin 2018)

- ▶ också förmåga att beröra och göra en positiv skillnad för andra människor
- ▶ få dem att tänka och känna annorlunda

Både läraren och eleven bär ansvar i relationen

**”Den
relationskompetente
får partnern att
stärkas”**

**(Aspelin 2018,
s. 14)**

- ▶ **Relationskompetens ska förstås som utvecklingsbar**
- ▶ **Lärare behöver få stöd i - och stötta varandra i - att utveckla sin relationskompetens.**

Huvudansvaret för relationens kvalitet

”När det gäller barn har man, i kraft av sin merkunskap och sin makt, hela ansvaret för relationens och därmed samspelets kvalitet. När det gäller föräldrar har man huvudansvaret på grund av sin position som professionell och som systemets förlängda arm, vilket formellt ger en status med mer makt än föräldrarna” (Jensen och Jensen 2008:121) *Professionellt föräldrasamarbete*

Att bygga relation - skapa tillit och förtroende (Eriksson 2009; Johansson 2015)

- ▶ Relationen med föräldrarna finns inte från början
- ▶ behöver skapas eller byggas
- ▶ sker genom att etablera tillit och förtroende.
- ▶ syfte att tillsammans "hjälpa" eleven och "lösa problemet".

Det goda samarbetet bygger på tillit och förtroende (Johansson 2015) - att ringa in problemet

- ▶ tillit till lärarens kompetens
- ▶ att det är som läraren säger
- ▶ att föräldern accepterar lärarens verklighetsbeskrivning.

"då känner jag att vi är på samma plan, det är inte så mycket frögsättanden utan de litar på vad jag säger /.../ de förstår på något sätt vad man menar och tar till sig det istället för att börja ifrågasätta /.../ De vill ju hjälpa till, de stretar inte emot 'jaha, är det så här det är, det här måste vi ju ta tag i'.

Med tillit som förutsättning (Johansson 2015)

- Att föräldrarna litar på att läraren vill deras barn väl

”de litar på mig och... och förstår att jag vill väl. Så tror jag att de vågar att sänka garden.”

Hinder för samarbete enligt lärarna: att inte ”nå fram” till föräldrarna (Johansson 2015)

- **Föräldrar vill inte eller kan inte ”se problemen”.**

Hinder att ”nå fram”(Johansson 2015):

- ▶ Intervjuare: - Så vad tror du händer i samtalet med den här föräldern, för det här är intressant också tänker jag för jag har hört flera stycken, just det här med att nå fram eller inte, det är ju liksom en stötesten?
- ▶ Informant: Jaa
- ▶ Intervjuare: Så vad tänker du mellan er, och där är ju hennes del också, men vad tror du är det som gör att du inte når fram?
- ▶ Informant: (paus) Ja, det är jättesvårt att säga, men förmodligen har jag inte varit tillräckligt tydlig.

Intervjuare: Uppenbarligen är det ju så att det är någonting, hon hör det du säger men hon tar inte till sig det. Så vad tänker du, och du är själv förälder, vad händer när man inte vill ta...när man hör de här sakerna?

(...)

Informant: Vill kanske inte riktigt se att ens eget barn inte gör som den blir tillsagd.

Intervjuare: Någonting är det...

Informant: Det är väl det enda jag kan komma på är väl att man inte vill se sitt eget barns del i det hela.

En enda förklaringsmodell ”(Johansson 2015) :

- ❑ Vad föräldrarna gör och inte gör/förmår/vill
- ❑ En outtalad norm att
 - föräldrarna bör definiera problemet på samma sätt som lärarna själva
 - att de därmed skall betrakta sitt eget barn med samma granskande professionella blick som läraren gör (se tex Markström 2013)

- ❑ ovan och främmande för lärarna att reflektera kritiskt runt:
- ❑ *samspelet* mellan föräldrarna och dem själva
- ❑ se sin egen roll i detta samspel

Samspel och relationer består av två dimensioner (Jensen & Jensen 2008)

1. Innehållsdimension

- ▶ **VAD vi gör och/eller pratar om tillsammans och det vi talar om och undervisar i**

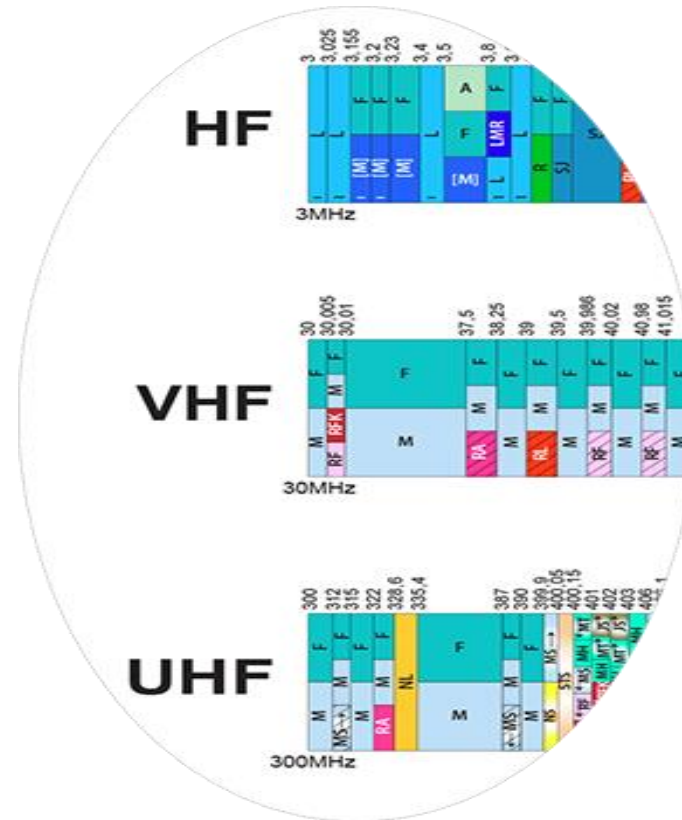
2. Processdimensionen

- ▶ **HUR vi samspekar med varandra / det sättet vi gör det på**

Prozessdimensionen

”Att fokusera på processdimensionen innebär bland annat att vara uppmärksam på att parterna hela tiden sänder och tar emot på samma kanal”.

Jensen & Jensen (2008:81)

Att föra fram problemet "ödmjukt" - inte anklaga, kritisera eller domdera gentemot föräldern

Ett "bra" sätt:

"Det här är problemet, nu måste vi göra allt vi kan för att hjälpa barnet, så att det blir bra. "

Motsatsen:

"Du har ett bråkigt barn, han som förstör och gör det och det och han måste sluta med det. Han kan inte hålla på så".

Intervjuaren:

- Kan du kalla det förhållningssättet något, i relation till det andra, vad tycker du skillnaden är?

Informanten:

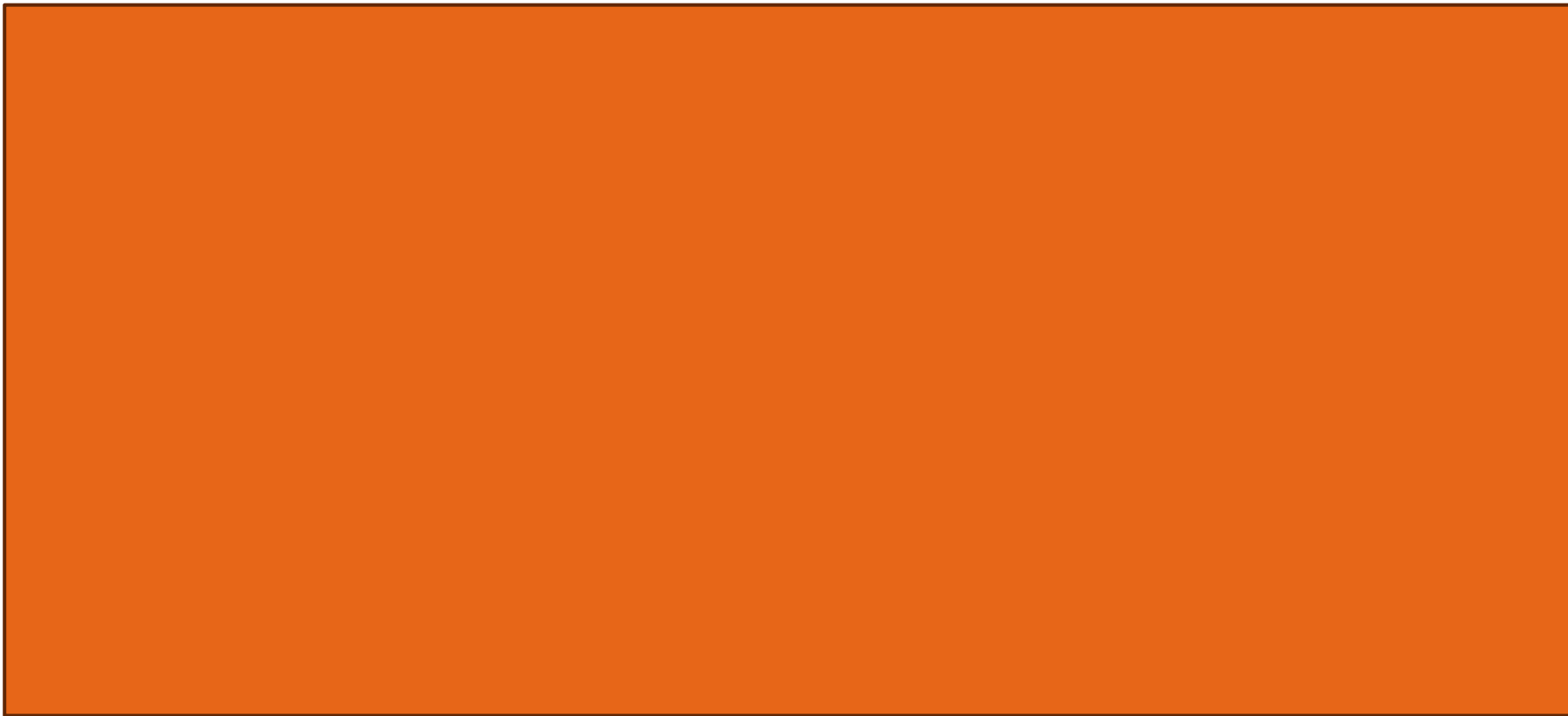
-Skillnaden är att när jag kommer in är jag en överhet som vet, så här är det, men för mig är det viktigt att föräldern är den som känner barnet bäst.

Att reflektera runt:

- ▶ Tänk på en situation där du har en elev som har ett problemskapande beteende och du behöver träffa vårdnadshavaren och tala om detta.
- ▶ Hur beskriver och förklarar du "problemet" för föräldrarna för att ni sedan skall kunna samarbeta runt lösningar?

- ▶ Vilka hinder kan uppstå i samtalet-mötet?
- ▶ Hur hanterar du dessa?

Relationella praktiker (jmför förtroendeskapande strategier Eriksson 2009)

Att be föräldrarna om hjälp i egenskap av "proffs" - att positionera dem som engagerade och kunniga

Exempel från övergång från sexårsverksamhet:

"/.../jag talar om att: 'Du är proffs på ditt barn, jag har ditt barn här hela dan och jag märker att det... han mår inte riktigt gott. Känner du igen det?' Eller, alltså jag kan ju inte säga att jag har hört från sexårs och så, utan jag får ju liksom låtsas på något sätt. Att man talar om att jag behöver hjälp. Jag behöver alltså: 'Hur gör du? Ser du någonting?'.."

- ▶ **Läraren utgår ifrån och benämner föräldrarnas kännedom om och "expertis" på sitt barn.**
- ▶ **Först därefter uttrycker hon sin egen oro och ställer frågor om barnets mående**
- ▶ **Använder hela tiden öppna frågor.**

Positiv cred - en medveten strategi med vissa föräldrar

"Jag liksom lägger orden i mun: 'Jag vet ju att ni vill hjälpa ert barn och det är så bra att det liksom är ni, för då kan jag prata med er och jag vet att ni kommer stötta och så där'. Ja, för då vill jag ha med de föräldrarna och jag vet att man inte kan säga nej om man har fått massa positiv cred, liksom att man är en duktig förälder. Då säger man inte stopp sen när jag föreslår vad vi ska göra då, så det är ju lite taskigt, men det är uträknat. "

Att vara ärlig och rak

- **central aspekt av en tillitsfull relation**

"Visst, ibland lindar man in i bomull för att det inte ska låta för hårt, om det har varit några riktiga saker, och självklart har du egna åsikter också, och känslor, så man får linda in det och lägga band på sig själv vad man tycker och tänker så där också...men ändå att man vågat säga som det har varit. Jag tror det är jätteviktigt, att dom känner att...då får dom ett förtroende liksom."

"Jag tror att man inte får linda in för mycket, så att rätt budskap inte går fram"

Att lyssna - en central praktik

”Jag tycker att jag lyssnar väldigt mycket och det är det viktigaste som finns, att fråga dom: ’Vad har ni och berätta? Vad har ni att ge till mig, så att jag kan få det av er?’ Sen när dom pratat färdigt så kan jag ge min syn på det hela.

- lyssnandet efter sanningar lika viktigt som berättandet av dem
(Lawrence-Lightfoot 2003:99)

- vikten av konsten att ”verkligt lyssna” med nyfikenhet till vad den andra har att säga utan att ”döma och tolka” (Andersson 2004:52)

Att visa empati

Lyssnandet ingår i ett stöttande förhållningssätt:

- att visa omsorg om föräldrarna
- frågor om lärandet får stå tillbaka

"Vissa saker går ju inte att ta tag i hur gärna man än vill. Jag menar, jag har ju haft barn som har hamnat på skoldaghem för att dom har varit så utåtagerande eller så. Och där har jag ju fått lägga fokus på helt annat när jag har träffat föräldrarna. Dom har ju suttit och gråtit för att dom inte får honom att göra läxor... Men jag sa: 'Läxor är inte viktigt i det här läget. Ert barn ska må bra. Umgås med ert barn, så lär han sig det han lär sig, det vi hinner här i skolan'."

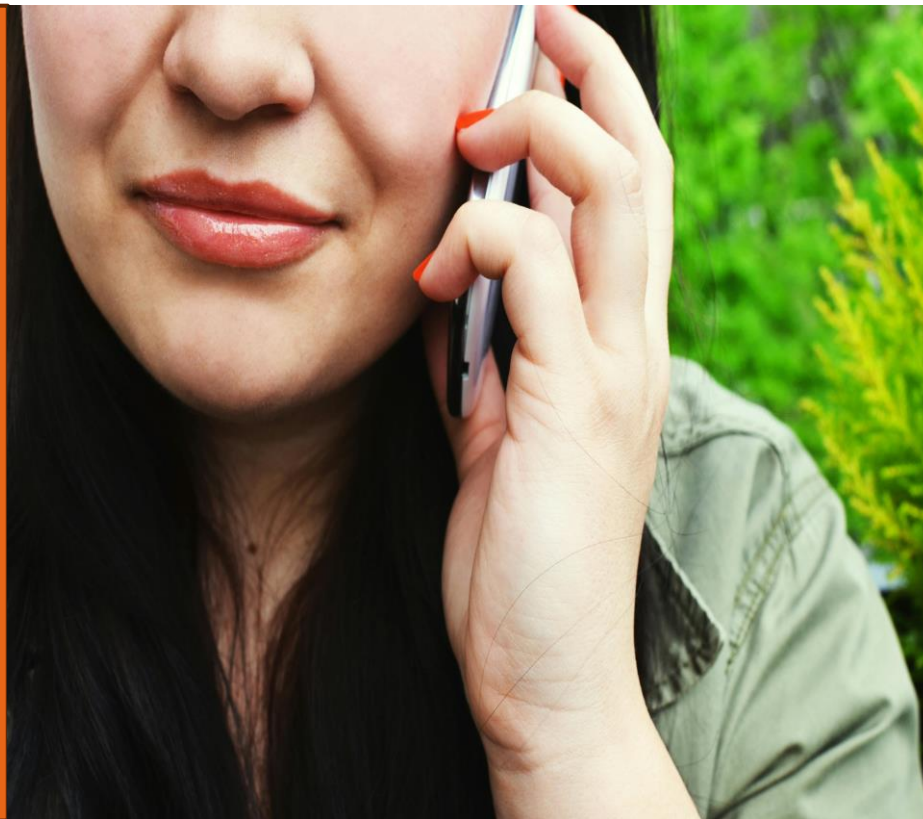
Att lyfta fram det positiva

- synliggöra det positiva i barnets skolvardag
- alltför stort fokus på det negativa kan vara svårt för föräldrarna:

"Fy katten för att jämt få samtal från skolan, dom ser numret och tänker: 'Vad är det nu som har hänt?' Men man kan även se det positivt när skolan ringer! /.../ 'Det har varit en väldigt bra dag idag, det här har vi gjort'."

Att vara tillgänglig

”Jag tycker det är självklart att dom ska ha mina telefonnummer och kunna ringa när dom vill. Jag vet ju att en del pedagoger tycker att man absolut inte lämnar ut mobilnummer och så där...men jag tycker tvärtom, för jag tror att ju tillgängligare man är, desto mindre känner föräldrarna att dom behöver ha kontakt. ”

Att sätta gränser

Ökad
tillgänglighet
kräver en ny
sorts kompetens
i gränssättning

"Jag hade tänkt höra av mig men hade suttit i möte hela eftermiddagen...och oj, nu är klockan så mycket så nu måste jag åka och hämta min son /.../ på fritids och under tiden jag åkte så ringde det och ringde och ringde. "

sedan börjar det "droppa in sms" där det stod sådant som "jag vill att du ringer mig direkt":

"Och då var hon lite upprörd över att jag inte hört av mig för det varit mycket under en längre period och jag brukar höra av mig men nu hade jag inte gjort det. /.../ Det tyckte jag var lite jobbigt. Dels hade jag tänkt höra av mig men samtidigt har man ju ett eget liv också, och man måste ju passa sina egna tider och allting...men jag tog det med henne sedan. "

Gränssättning

*"Och då, då talade jag om för henne att:
"Nu räcker det. Det här... så här får inte du
göra mot mig. Jag gör så gott jag kan för
ditt barn, jag hjälper till, jag försöker att
fostra honom dagarna i ända. Men så här är
inte okej. Nu ska inte vi prata med
varandra på ett tag, du och jag".*

- ▶ Läraren agerar med yrkespersonlig integritet
- ▶ Låter inte ilskan ta över
- ▶ Tar ansvar för att samtalet avslutas i god ton.
- ▶ Behandlar föräldern som en jämbördig.

Att stanna kvar och följa upp - ett ansvar

Ja, jag var jättearg. /.../ Men jag gjorde ju ett medvetet, strategiskt val /.../ att ändå inte släppa taget. /.../ För att kunna komma tillbaka liksom.

- att stanna kvar även i utmanande föräldrarelationer
- försöka reparera det som blivit fel

Studiens analys visar att

- informanterna genomgående lägger stor vikt vid att skapa en relation med föräldrarna - de betonar att de kommer "ingenstans" utan föräldrarnas stöd.
- För att skapa och vidmakthålla en god relation och ett gott samarbete tillämpar de en mångfald av relationella praktiker.
- Vissa - genomtänkta strategier tydligt förankrade i läraruppdraget: att lyssna
- Andra aspekter - något man sällan talat om/tänkt på: att sätta gränser
 - Ytterligare andra utövas enbart av vissa - att göra barnet ansvarigt inför föräldrarna.

Att reflektera runt:

Föreställ dig något av de senaste samtalen du hade med en förälder till ett barn med ”problemskapande beteende”:

- ▶ **Vad gjorde du? Hur gjorde du?**
- ▶ **Använder du vissa s.k. relationella praktiker (strategier för att skapa en god relation)? Vilka?**
- ▶ **Ge exempel på något du gjorde som fungerade/som du är nöjd med.**

Lästips:

Aspelin, J. & Persson, S. (2011). *Om relationell pedagogik*. Malmö: Gleerup.

Aspelin, J. (2018). *Lärares relationskompetens : vad är det? : hur kan den utvecklas?* Stockholm: Liber.

Jensen, H. & Jensen, E. (2008). *Professionellt föräldrasamarbete*. Malmö: Liber.

Johansson, A. 2015. *Har man inte föräldrarna med sig så kommer man ingenstans*” - om lärares relationer till föräldrar med barn som har ”problem”. Rapportserie Högskolan Väst 2015:4. s. 1-110.

Se också: Johansson, A. 2016. *Har man inte föräldrarna med sig så kommer man ingenstans*” - om lärares relationer till föräldrar med barn som har ”problem”. Rapport i korthet. Högskolan Väst.